

**О.М. Миколенко,
д.ю.н, доцент кафедри кримінального права,
кримінального процесу та криміналістики,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова**

СИСТЕМА КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ

Застосування системного підходу як головного принципу побудови, функціонування і розвитку, а також дослідження будь-яких систем (системних об'єктів), передбачає володіння відповідним понятійним (категоріальним) апаратом.

Система (від грец. *systema* – складене з частин, поєднання, складання) – це об'єктивна єдність закономірно пов'язаних один з одним предметів, явищ, а також знань про природу і суспільство. Систему визначають також як комплекс елементів та їхніх властивостей, взаємодія між якими зумовлює появу якісно нової цілісності. Тобто система – це комплекс взаємопов'язаних елементів, що утворюють цілісність.

Слово “гарантія” походить від французького “*garantie*”, яке означає порука, умова, яка що-небудь забезпечує [1, с. 144; 2, с. 481].

Сутність кримінальних процесуальних гарантій полягає в створенні об'єктивних умов і реальних передумов для забезпечення прав і законних інтересів учасників кримінального провадження. Цінність процесуальних гарантій як правових положень полягає в тому, що вони передбачені кримінальним процесуальним законом і обов'язкові для виконання належними учасниками цього провадження. Крім того, завданнями процесуальних гарантій є охорона, захист суб'єктивних прав і законних інтересів обвинуваченого та інших учасників кримінального судочинства, забезпечення реальності прав та їх відновлення у разі порушення. Поширення дії процесуальних гарантій без будь-яких обмежень на учасників кримінального провадження дозволяє забезпечувати їх права і законні інтереси нарівні з іншими громадянами.

До переліку таких засобів і способів належать процесуальні норми, права та обов'язки учасників кримінального провадження, засади кримінального провадження, кримінальна процесуальна форма, діяльність учасників кримінального провадження, система заходів процесуального примусу, кримінальна процесуальна відповідальність.

Отже, кримінальні процесуальні гарантії як система правових засобів забезпечення успішного виконання завдань правосуддя й охорони законних інтересів усіх учасників кримінального провадження, забезпечуються і залежать від закріплених засад (принципів) кримінального провадження, які нерозривно пов'язані між собою та утворюють єдину систему.

До кримінальних процесуальних гарантій, на нашу думку, слід віднести:

1. Права учасників кримінальних процесуальних відносин, які набувають статус учасників конкретного кримінального провадження та користуюся можливістю здійснення цими правами. Це і підозрюваний та обвинувачений, права яких спрямовані на захист від підозри або обвинувачення, це права захисника, реалізація яких спрямована на захист інтересів підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого або свідка. В певних випадках в якості гарантій прав підозрюваного (обвинуваченого) виступають інші його права (наприклад, право знати, в чому вони підозрюються, обвинувачуються, право мати захисника тощо).

2. Забезпечення прав та інтересів учасників кримінального провадження шляхом реалізації обов'язків суб'єктів кримінального провадження, перш за все це забезпечення прав та інтересів підозрюваного (обвинуваченого), а потім і інших учасників кримінального провадження. До них належать, наприклад, обов'язки посадових осіб роз'яснити права учасникам кримінального провадження, призначити захисника при обов'язковій його участі, застосувати заходи забезпечення цивільного позову та можливої конфіскації майна, тощо.

3. Кримінальна процесуальна форма, що визначає порядок провадження в цілому або окремих процесуальних дій і створює детально врегульований, обов'язковий для всіх учасників режим провадження у кримінальній справі, що відповідає завданням і засадам кримінального судочинства.

4. Засади (принципи) кримінального провадження, що відображають сутність, зміст та форму кримінального провадження держави, характеризують його історичний тип, національні традиції, визначають предмет та метод процесуального врегулювання, рівень розвитку теоретичної думки та національної культури, панівну ідеологію та інші об'єктивні фактори. Засади кримінального провадження, будучи нормами загального і керівного значення, визначають побудову всіх його стадій, форм та інститутів і забезпечують виконання поставлених перед ним завдань, виражають його сутність і зміст. Система засад

не є незмінною, а відображає зміни, що відбуваються в суспільному житті, в правосудді.

5. Судовий контроль – це особливий вид судової діяльності, який здійснюється на досудовому розслідуванні слідчим суддею та спрямований на забезпечення прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також їх захист і відновлення в разі порушення органом досудового розслідування та прокурором.

6. Прокурорський нагляд та відомчий контроль – це засоби забезпечення законності під час провадження досудового розслідування, оскільки вони безпосередньо сприяють дотриманню процесуальної форми суб'єктами кримінальної процесуальної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Словарь иностранных слов / Под ред. И.В. Лехина, С.М. Локшиной. Москва, 1964. 784 с.
2. Словник української мови / Відп. ред. П.П. Доценко, Л.А. Юрчук. Київ: Наукова думка, 1971. 732 с.